

Наш альбом (Поезії: Марії Юльченко-Здановської, Христї Алчевської, Козачки . . . 1, 61, 131	
ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА: Ідеї	3
О. К.-ЖУРБЕНКО: Одинацять днів на панцирнику „Князь Потемкинъ Таврический“ (кінець)	17
ЗЕНОН МИСЛЕВИЧ: В горячці	37
ВІКТОР ЗАБІЛА: Сьпіви крізь сльози	41
ІВ. ФРАНКО: До біографії та характеристики Віктора Забіли	54
В. ТАВРИЧАНИН: Рух	62
М. ЛОЗИНСЬКИЙ: Становище польських і великоруських соціалістичних партій до українського питання (д. буде)	86
ПЕТКО ТОДОРОВ: І знов зацвітуть цвіти Наукові листки: V. Ісуса чи Варраву?	99
ГУСТАВ ГАЕРШТАМ: Мрії Каріни Брандт	108
В п'ятдесятлітню річницю смерті Г. Гайне:	
А. ЛІХТЕНБЕРГЕР: Гайне і сен-сімонізм (кінець буде)	132
ГЕНРІХ ГАЙНЕ: Фльорентийські ночі I.	143
МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ: З біжучої хвилі	166
МИХ. ЛОЗИНСЬКИЙ: З австрійської України	176
Програма української демократично-радикальної партії	194
Бібліографія	200
Книжки надіслані до редакції	207
Оголошення	210

Редакційний комітет:

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

ДР. ІВАН ФРАНКО

РІЧНИК ІХ. ТОМ ХХХІV.

КНИЖКА ІV. ЗА ЦВІТЕНІ

ПРИВАТНА БІБЛІОТЕКА
ОСИПА І АНАСТАЗІЇ КОЧАН
ЗДА

ЛІТЕРАТУРНО НАУКОВИЙ ВІСТНИК

ЛЬВІВ.

З друкарні Наукового Тов. ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ
ВІСТНИК.

ВИДАЄ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА У ЛЬВОВІ.

Редакційний комітет:

Володимир Гнатюк, Михайло Грушевський,
др. Іван Франко.

За редакцію відповідає: Володимир Гнатюк.

РІЧНИК ІХ. ТОМ ХХХІV.

У ЛЬВОВІ, 1906.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського

Зміст трицять четвертого тому.

За цвітень, май, червень 1906 р.

І. Поезії.

Наш альбом:	стор.
<i>Марія Юльченко-Здановська</i> : Під сю пору	1
<i>Віктор Забіла</i> : Співи крізь сльози	41—53
<i>Христя Алчевська</i> : Далеко, далеко; Гомоніли люди; Що то за люди?	61, 360, 563
<i>Козачка</i> : До журналу; Душа болить; О ні, не те!	131, 266, 455
<i>Михайло Старицький</i> : Гетьман	213—214
<i>П. Карманський</i> : Під дубом Т. Тасса	413—418
<i>І. Радецький</i> : Сірома	445
<i>Уляни Кравченко</i> : Шовк порвав ся	473

З чужих поетів:

<i>С. Г. Фруг</i> : З єврейських мелодій, пер. Гр. Керн-ренко	264
<i>Ксьондз Ян Брожек</i> : Даром, пер. Ів. Франко	307
<i>Олександр Петевфі</i> : Бетяр, пер. П. Грабовський	341
<i>Генрік Ібсен</i> : І. До заплаканих потомків	538
ІІ. Метелик	538
ІІІ. До мого друга, революційного бесідника	539
<i>Йоган В. Гете</i> : І. Наперед скарга, пер. Д. Йосифович	545
ІІ. Прихильникам, " " "	545
ІІІ. Польова рожа, " " "	545
<i>Франц Прешерн</i> : Пройшли, пройшли ви молоденькі літа, пер. П. Грабовський	569

ЛІН

v. 9

no. 4-6

II. Повісти, новелі, драми.

	стор.
<i>Ольга Кобилянська</i> : Ідеї	3—16
<i>О. Коваленко-Журбенко</i> : одинацять днів на панцир- нику „Князь Потемкинъ Таврической“ (конець) .	17—36
<i>Зенон Мислевич</i> : В горячці	37—40
<i>В. Тавричанин</i> : Рух	62—85
<i>Юрій Кміт</i> : Музика	215—217
<i>Микола Садовський</i> : Спомини з російсько-турецької війни 1877—1878 року (далі буде) . [218—233,	428—445
<i>Лісак Тамаренко</i> : Школа грамоти	234—248
<i>Т. В.</i> : Стратив ціль	265—266
<i>Надія Кибальчич</i> : На хуторі	419—427
<i>Олекса Іванчук</i> : З дороги життя	446—455

<i>Петко Тодоров</i> : І знов зацвітуть цвіти, пер. В. Гнатюк	99—101
<i>Густав Гаєрштам</i> : Мрії Каріни Брандт, пер. В.	108—131,
284—307,	515—539
<i>Генріх Гайне</i> : Флорентійські ночі, пер. Ів. Франко	143—165,
316—341	
<i>Джон Цангвіль</i> : Автор і критик, пер. Н. О.	357—360
<i>Лев Толстой</i> : По що? пер. М. Лозинський	474—494

III. Література, наука, штука.

<i>Ів. Франко</i> : До біографії та характеристики Віктора Забіли	54—61
<i>Михайло Лозинський</i> : Стаповище польських і велико- руських соціалістичних партій до українського питання 86 98, 249—265,	495—514
<i>Михайло Грушевський</i> : З біжучої хвилі 166—175,	380—383,
588—593	
<i>Михайло Лозинський</i> : З австрійської України 176—193,	384—396,
576—587	
Програма української демократично-радикальної партії	194—199
<i>Ант. Крушельницький</i> : Новини нашої літератури	267—283
Молода Литва, Кр.	361
<i>Й. Гербачевський</i> : Відродження Литви	362—372
<i>Й. Єсайтис</i> : Литовський національно-політичний рух у 1904—1906 рр.	373—379
З літератури й життя:	
І. До біографії В. Забіли, под. В. Гнатюк	397—398
II. Словінський переклад Шевченкових поезій, В.	398—399
III. Стара пісня, Ів. Фр.	399—402
IV. Ювілей Вол. Антоновича, М. Грушевського	402
V. Над могилою Генрика Ібзена, М. Мочульського	572—575

	стор.
<i>Іван Франко</i> : Стара Русь (далі буде)	456—473
<i>Михайло Грушевський</i> : У українських послів росій- ської Думи	540—545
<i>Володимир Гнатюк</i> : Львівський „Народний Домъ“	546—563
<i>Мих. Грушевський</i> : Ганебній пам'яті!.. . . .	570—571

Бібліографія	200 206, 403 410, 594—603
Книжки наіслані до редакції	207—209, 411—412, 604—606
Оголошення	210, 607—608

ГУСТАВ ГАЕРШТАМ.

МРІЇ КАРІНИ БРАНДТ.

I.

Раз літом став я пригадувати собі чуту колись мною історію про давно померлих людей. Літо минуло, а та історія ожила у мені і вложила ся в слова. Я почуваю в собі самім немов відгук тої давно минулої старовини, бо пам'ять про стародавних людей не вмирає у тих, на кім їх історія викликала вражінє.

Мої спомини уносять мене в ту лісову країну, де в перше осіли мої прадіди, де родили ся їх сини і доньки. У ті ялові і соснові ліси, де живуть іще лосі, де цвите на болотах журавина, де з руди видобуваєть ся зелізо, туди уносять мене мої спомини. Там серед відвічних лісів, неторканих рукою хлібороба, несеть ся рвучка ріка, там горять углеві могили під ясним зв'яздистим небом, там глибокий сніг покриває зимою землю, а літом на до-світках лунає токованє тетерюка.

О, тихий, чудовий сьвіт, де пройшов мій діточий вік. Давно заколисані вражіння прокидають ся в мені і оживають спомини про оповідання, слухані мною ще тоді, коли я бігав по почорнілим подвір'ю гамарні, по купах березового ріщя або по ховзких лісових стежечках, посипаних четинем. Коли думаю про се, то мені здаєть ся, неначе люди, про яких хочу оповідати, стоять ближше до моїх діточих літ, як я сам.

Отсей власне період моїх діточих літ мабуть і зв'язує якимось способом минулі часи з тою нашою теперішністю, що своєю трі-вожною, кипучою діяльністю мало не розриває нас самих на кусочки, а рівночасно, в дійсности, посуває людськість усе наперед і наперед по дорозі поступу.

І тепер, коли мені немов крізь сон пригадуєть ся жите людий, яких історію я хочу описати на розложених передо мною карточках, женщины, мущини і молодіж минулих часів видають ся мені сильнійшими, щирійшими, щасливійшими і ліпшими від нинішних. Я знаю, що воно в дійсности може й неправдиве, але мені так здаєть ся і я дивую ся тільки тому, що до сього часу не звернув на те уваги.

Перше, що мені пригадуєть ся, се панський дім маєтку Скугагольм.

Він стоїть на версі пригірка, над озером, на поверхні якого відбивається підчас тихої погоди дах дому, той дивний дах із двома переломами. Оба дахи, що повстають із того подвійного перелому, розділяють ся низькою стіною, що немов служить підпорою горішньому дахови, з вичілка якого визирають круглі вікна, немов чорні очі якогось чудовища. Його біла фасада поживкла від старости. Великі вікна і широкий мурований ганок із тяжкими дубовими дверми, оббитими зелізом, мигають крізь густе листя великих каштанів, що окружують площу двора. Від каштанів іде липова і кленова алея. Зараз по обох боках алеї стоять два низькі крила. На них також дахи з переломами. В однім крилі жне, як і перед сто літами, завідатель, у другім містять ся шпихлірі, а над його фронтоном висить дзвін, що скликає робітників на роботу.

На північній березі озера стоїть фабрика. На тім місці, де підносять ся закурені дахи кузень, пробивається до озера ріка, що бореть ся з загатою, зробленою людьми. Аби дістати ся до фабрики, треба переходити по вузких, довгих містках, перекинутих через болото і вже йдучи по них, чуєте стукіт молотів, який з кожним кроком стає сильніший і різкійший. З разу чутно стукіт невеликих молотків, а в слід за ним лунають удари молотів так, що ви представляєте собі, як під ними витягають ся залізні штаби і стають усе довші й довші в міру того, як відголос робить ся острійший і грімкійший. В кінці роздає ся глухий гук ковала, що переминає розжарену мягку масу в огнисту грудку, довкруги якої стоять люди у грубих сорочках і деревляних виступцях на босих ногах. Ті люди важко дихають по сильнім напруженю, а піт ллється цюрком по їх засмалених лицах.

Як тільки вийдете на пригірок, відразу попадете в саму середину стукотні. Тут довкруги все чорне. Земля почорніла від втопаної в неї саджі, що позасипувала її розколинки, і вимішеної колесами важких возів, що перевозили руду, та від угляного пилу, що повисипав ся з плетених кошів із углем. Робітники або сидять перед майстернею віддихаючи на горячій літній сонці по тяжкій роботі при топленю, або виходять із майстерні, виносячи вже остиглі залізні штаби; їх ноги дриготять від сильного тягару. Мешканя тих людей, обсипаних углевим пилом, стоять за майстернею. Довгими рядами тягнуть ся їх великі, червоні дома з білими углами. Від пивниць аж до стриху набиті вони мужчинами, женщинами і дітьми. Тут одно покоління заступало друге працюючи

в фабриці, що переходила з роду на рід до членів усе одної родини.

Робітник звертає свої погляди на панський дім і на тих, хто в нім жиє. Від них вичікує він свого проживку і піддержки на випадок нещастя. Без них він ніщо. А доля людей, що там живуть, звязана з роботою в закурених кузнях, звязана з людьми, що своєю працею і потом добувають їм хліб. Краса природи, безконечна тишина лісів, зеркальне озеро серед зелених гір і золотих піль — се добро всіх. Церковні дзвони скликають усіх кожної неділі і для всіх, як для господаря, так і для слуг, церква — дім божий.

Безмежне віддаленє розділювало й тоді господаря від слуг, а все таки вони стояли може ближше один до одного, як тепер, у переходові, переживані нами часи. Те віддаленє впадає особливо рівко в очи, коли підійдете до церкви, до турсбюської білої церкви, положеної серед села, яка виступає ярко на тлі просторих лісів. Той затишний куток, де над пастореською хатою і селом підносять ся висока вежа церкви, покритий низькими могилками, не відомо до кого приналежними. Над деякими стоять прості деревляні хрести, в яких імена стирають ся вітром і непогодою, а самі хрести в часом підгнивають і падають.

А при самій церкві, зі східної сторони її бічної прибудови стоять могили богачів. Сюди зближають ся всі набожно, тут тяжкі камені вдавнені в землю, за каменями підносять ся поодинокі зелізні хрести, а рядом із ними здвигають ся величаві пам'ятники з високих гранітових брил, виставлені потомками для своїх предків. Тут надгробні написи повідомляють про діла мужів і увіковічують пам'ять про жінок. Більша частина чебіщиків забута, а колись розвалить ся й їх надгробні пам'ятники. Тут з'єдинили ся разом імена двох старинних родів і з тими іменами звязана історія тої лісової країни.

Знаменитшим із тих двох родів був рід Брандтів. Про дивну судьбу членів того роду ходило багато оповідань. Коли посторонні говорили про кого з Брандтів, то в їх словах була чутна дивна мішанина цікавості і боязкості, а деколи навіть страху, „Брандти зовсім особливі люди“, говорили вони і тим виражали все, що думали, але що трудно було вповісти словами.

Їх рід осів у Швеції по трицятилітній війні. Чи їх прашур був Німець, Шотляндець, або чи належав до одної з иньших чи-

слених націй, зібраних під стягами короля героя, невідомо. Портрет, на якому він представлений у панцирі і з борідкою Густава II Адольфа, був занадто старий і блідий, аби дати що до того якісь пояснення. Певне лиш те, що він був чужинець. А оповідання про нього були такі, що могли відносити ся до кожного вояка, сненсіонованого і нагородженого шляхотцвом та землями.

Крім цього портрета висіло в Скугагольмі ще багато иньших. Один із них представляв вояка з часів Карла X, в чудовій перуці, з пикатим лицем і маленькими вусиками, другий чоловіка з острим виразом лица з часів Карла XI, також у перуці, але в мантії урядової особи замість військового мундіра. Був тут і Карловінг із молодим діточим лицем, до якого зовсім не підходив його простий синій сурдут. Далі були портрети мушкетиєра у перуках, в оксамітних і шовкових одягах, із білими фіжмами і задервілими або оживленими лицами відповідно до талану артистів. Були там і жіночі портрети. Одні з них представляли прегарних, розміряних жінок, другі здорових, похитливих, иньші мужних, суворих.

На всіх тих лицах не важко було завважити спільну всім родину прикмету — надмір чутливости і сили, які одначе з кожним поколінням вигладжували ся і м'якли. Проникливий погляд очей, що виглядали з під густих брів, форма бороди, великий простий ніс разом із виразом деякої зневажливої гордості довкола тонких або товстих губ, творили родинні прикмети всіх тих осіб. І дійсно, оповідання про мушкетиєра, змальованих на тих портретах, свідчили, що Брандти виявляли стремління до незалежности, стремління жити власним життям і поступати відповідно до вказівок власного сумління, не числячись із думками иньших. У них була якась спокійна сила, завдяки якій міг виробити ся простий, твердий характер. Вони готові були жити для иньших і для ідеї. Вони були повні прихильности до своїх обов'язків і любови до праці, впоєних релігією. Та особливою смирністю вони не визначали ся, хоч і про неї згадуєть ся в родинній хроніці, як родинній прикметі Брандтів.

В родинній хроніці оповідаєть ся, що Скугагольм був усе зборищем усеї родини. Родинне почуте у всіх Брандтів було так розвинене, що стало пословицею. Тому то всі старі портрети були зібрані в Скугагольмі, а тліні останки членів родини, відповідно до їх завіщання, були ховані на турсбюськім цвинтарі. Родинна хроніка оповідає й про те, що між Брандтами подибали ся люди

двоєкого роду. Одних із них честолюбність, войовничий дух та жадоба уживаня гнали в світ і вони ставали вояками, що жили серед утїх і небезпек, дипломатами при чужих дворах і урядниками, що здобували титули й ранги. Всі вони жили різнородним столичним житєм і відчужували ся від своєї рідної землі. Власне їх портрети прикрашували стїни старинної оселі, і вони були гордістю і славою цілого роду. Муштини дивували світ своїми таланами та хоробрістю, жєнщини відзначали ся більше красою, ніж иньшими чеснотами. Иньші члєни родини не покидали рідної землі ціле житє. Вони чи то з власної волі, чи приневолєні оставали дома, жили в своїй старинній палаті, розводили родину і умирали в тих самих стїнах, в яких родили ся. Вони займали ся сільською господаркою, розширювали рілі, покладали багато заходів на поліпшенє своєї фабрики, вели томливе, працьовите житє. Про їх розривки можна догадувати ся по бібліотєці в дома, що поповняла ся продовж столітя творами чужої та шведської літератури; по добрім саді, в яким годували ся рідкі рослини і овочєві дерева; по богатій винній пивниці, в якій переховували ся пляшки, обтягнені паутиною, зі старою малягою, портвайном, білим і червоним вином на празники, що рідко переривали їх одностайнє трудяще житє. Сим людям, осталим дома, приходило ся дорого платити за ту славу, якою їх брати, вуйки і кузини покривали імя Брандтів на полях битв і за те блискучє становище, яке вони займали при королївських та цїсарських дворах. А тимчасом їх портрети не прикрашували стїн, заль і парадних покоїв дому, про них забувано по смерти і лиш короткі написи на надгробних каменях туребюєського цвинтаря нагадували про них. Та управа рідної землі була їх ділом і тут пам'ять про них не вмирала. Останній потомок того старинного роду називав ся Магнус. Його доля відріжняла ся від долі иньших володарів Скугагольма.

Магнус Брандт не покидав ціле житє свого маєтку, хоч не лишав ся в ньому з доброї волі. Магнус Брандт родив ся під ту пору, коли успокоїло ся збурєнє, викликанє державними заходами Густава III. Його молодість зійшла ся з найкрасїшим періодом просвітного віку. В дозрілім віці він пережив безсильність і збєзчєщенє Швеції, дєтронїзацію Густава IV Адольфа, втрату Фінляндії і наглє вступленє зараз за тим Бєрнадотів на арену політичного житя і дні великих надій. Він із нахлєнами швидше ученого, ніж практика, був відданий цілою душею і цілим серцем

ідеям, що панували в блискучі роки XVIII століття. Будучи одним сином багатого батька, єдиним наслідником Скугагольма, він міг числити на можливість здійснити без перешкоди своє бажання — поїхати поглянути на світ божий і поучити ся, щоб опісля по повероті до дому вступити на той шлях, який міг відкрити ся йому. Можливо, що він скривав у собі надію самому стати письменником і почути коли своє ім'я на рівні з іменами Кельгрена або Торільда, тих двох антагоністів у літературі його часу, яких Магнус Брандт однаково високо цінив і уважав знаменитими представниками шведської літератури. Та його надіям не судило ся сповнитися. При першій пробі вповісти батькови свої наміри, батько попав у таку лють, що син не смів уже більше ніколи ставити те питання.

Старий Ульріх Фердинанд Брандт був суворий чоловік. Він був невіжа і в науці і в літературі. Густава III і придворне жите, про яке доходили оповідання до лісових осель у переборщеній формі, він ненавидів цілою душею, як правдивий Швед давних часів, пересякий спартанським духом, привиклий одягати ся в грубе сукно і палицею вчити своїх робітників і селян чесноти і послуху. Бороти ся з таким батьком було не під силу Магнусови Брандтови. І лежачи на смертній постелі батько передав синові масток з острою наукою управляти ним так, аби потім своєю чергою передати його з честю своїйому будучому синові.

— Присягни мені — сказав старий — що будеш острим і добрим господарем для своїх людей і будеш дбати про них.

Магнус Брандт присяг. Від тої хвилі він був прив'язаний до землі і мусів заглушити свою честолюбність та стремління пізнати жите в цілій його різнородности. Він став добрим господарем для своїх людей, але ніколи не був таким, як його батько. Фабрика робила свою роботу при нїм, як і при батькови. Але він сам волів читати книги і мріяти в своїй бібліотеці, ніж практичну діяльність. Йому було коло сорока літ, коли женив ся. До нього повернула тоді молодість. Молода дівчина, вибрана ним, була донькою суворої пані Бертенгус із Мальмгїттана. Магнус Брандт знав дуже добре, що він не був таким чоловіком, якого та сувора женщина бажала би мати своїм зятем. Та сим разом він постановив добити ся того, чого так горячо бажав. На однім балі йому вдало ся побідити серце молодой красуні. Оп'янілий від танців посадив він її на сани і завіз до Мальмгїттана до матери. Володарка Мальмгїттана,

удова, управляла сама господаркою, тому не товаришила донькам по балах, занята по її думці важливішими справами. Кажуть, що на проєкт жениха вона під впливом злоти вразу відповіла йому голосним полчиником, і аж потім згодила ся. Полчиник дала йому від щирої душі, а доньку тільки тому, аби уникнути скандалу.

З жінкою, що дістала ся йому таким способом, прожив він у щасливім подружжю дванацять літ. Коли вона несподівано вмерла, полишивши йому дві доньки, а ні одного сина, тоді погасло сьвітло в житю Магнуса Брандта і довго, як здавало ся йому, пробув він у пітьмі, поки сьвітло осьвітло на ново його житє. Житє, яке він вів, видавало ся йому скучним і одностайним, але про инше він не мав навіть права мріяти. Він був звязаний присягою, даною батькови перед смертю.

Та від тоді починаєть ся власне його правдиве житє, хоч він того й не відчував. І від тоді починаєть ся історія Каріни Брандт, молодшої доньки Магнуса і його покійної жінки.

II.

Головною ріжницею давнього сільського житя в порівнаню з теперішнім була його замкненість і відрізаність від решти сьвіта. В тих часах не приносив телеграф у глухі закутки звісток про події в ширшій сьвітї, паровіз не летїв посеред лісів і почту одержувано рідко. В маєтку Магнуса Брандта відбирано почту раз на дві неділі і се уважано тоді за достаточне. Літом перевозив почту човном через озеро Клевшен рибак Андерс; зимою, коли озеро замерзало, почту переносили ледом по витоптаній у снігу стежечці. В розталь, коли комуїкація на озері здержувала ся, почта опівнювала ся. Почту приношено до контори, куди зносили свої письма і всі довколичні мешканці. В перших днях по приході почти сам дідич працював певпинно за своїм бюрком, при чім звичайно лютив ся на тупий ніжик, коли доводило ся затинати гусячі пера. З почтою одержувано посилки, замовлені далеко, шовк і нитки, ґузики і голки. Деколи появляли ся книги, що приносили з собою звістки з того сьвіта, в яким зароджували ся нові думки, в яким повставали нові твори, в яких лиш незначна частина доходила до дому над чудовим озером, серед відвічних лісів. Бібліотека в домі була досить богата, але по смерті жінки Магнус Брандт набував рідко нові книги і користував ся ними переважно лише сам, велячи донькам задовольати ся головно учебниками. Коли при-

несену почту розібрано, дідич прикликав урочисто свої доньки і передавав кожній те, що було для неї призначене, наказуючи берегти одержані речі, щоб їх вистало на довго, а також не тратити часу на читанє зі школою для праці. Мовчки і уважно вислухували обі доньки бесід, повторюваних довгі літа, а коли кінчили ся, вони відходили на свій поверх до тих двох кімнаток, у яких жили, а чим більше віддалювали ся від свого суворого батька, тим швидші й швидші ставали їх кроки. Замкнувши за собою щільно двері вони зачинили розбирати і розглядати лише що одержані скарби і тоді починали ся між ними безконечні оживлені розмови. Се-ж була не аби яка подія! Немов по́дув із иньшого сьвіта долітав до них і розбурхував їх думки. В перших днях у Скугагольмі панувала радість, молода радість, повна мрій. Коли внімково діставали також книжку, то прочитували її по черзі, потім ще раз і ще раз прочитували, так що знали її майже на память. Ночами, лежачи в постелях, вони довго не спали, розмовляючи про все те, що розбуджувало їх думки і бажаня. Але сьвічку мусіли гасити. Була-б біда, як би по девятій годині доглянено у них іще сьвітло. Цецилія, старша, читала більше від сестри, а Каріна, майже ще дитина, воліла слухати її, а коли читала сама, то читала помалу і нетерпливо, а часто покидала читанє, злобна на автора за те, що його трудно було розуміти. Та такою дорогою не часто попадали книжки до рук молодих дівчат. Все-ж таки дещо з Вальтер Скотта, з рицарського середньовічного життя доходило до них, але вже тоді, як вони осягли конфірмаційний вік. Слова любови „Поля і Вірджинії“ приневольювали їх серця бити ся швидко, а містицизм, що витворював „Собор Паризької Богородиці“ доводив їх до дріжів. Принадково попали в їх руки „Стражданя молодого Вертера“. Каріна знайшла ту книжку в бібліотеці за полицкою. З битєм серця прочитала вона її, а потім передала старшій сестрі. Ніколи ще не доводило ся їй читати таку чудову книжку і вона не мало здивувала ся, коли почула, що той роман не подобав ся сестрі. Але, як уже сказано, такі випадки були рідкі: почту одержувано не часто, а цензура книжок була дуже остра.

В Скугагольмі одержувано також і газети. Але дідич передплачував їх виключно для себе і донькам не давав, не вважаючи на ніякі просьби з їх боку. Магнус Брандт, чоловік остро консервативних поглядів, передплачував також газети, що відповідали

його поглядам. Та політикою, по його думці, жінкам не випадало займатися, а решта змісту газет була така, що жінки могли відкладати свою знайомість із ним до замужя. Сам же Магнус Брандт читав газети по особливій, придуманій ним самим методі. Аби мати ілюзію того, що новини з великого світа дістає щоденно, він починав читати газети від дня отримання пошти від найстаршого числа і ніколи не позволявав собі прочитувати більше як одно число на вечер. І до того часу, доки ставало газет, він був задоволений прожитим днем. У тих двох-трьох днях, коли всі газети прочитав, а нових не дістав іще, він не мав гумору і ще раз старанно переглядав перечитані вже числа надіючись знайти в них щось цікаве, чого не добачив при першій читанню.

По смерті своєї жінки Магнус Брандт віддалявся що раз більше від людей і живе в Скугагольмі змінилося цілком. Парадні покої і залі на другім поверсі, де висіли старі портрети, були позамікані, а вікна щільно позаслонювані. Овочів і ягід із оранжерії і саду не подавано більше у срібній посудині підчас веселих пирів, а в пивницях із вином покривалися забуті бутельки чим раз густійше паутинкою. Магнус Брандт задовольнявся кімнатами нижшого поверха з їх низенькими вікнами і простішою обстановою. Найліпше почував себе в бібліотеці; туди йшов, коли шукав самоти, бо там ніхто не зважував на непокоїти його.

За цілий час удівства Магнуса Брандта нічого не було чути про те, аби він думав про нову женитьбу. Зразу тримав дома гувернантки, молоді і старші, в окулярах і без окулярів. Та всі пробували в нього недовго, бо у всіх, що дотикало його доньок, трудно було його задоволити. Він ставав підзорливий до тих, кому передавав їх тому, що почував усе вагу своєї відповідальности, і протягом шістьох літ журба про них ніколи не покидала його. То він боявся, що з доньками поведуться кепсько, а вони не сміють пожалувати ся йому, то боявся, що вони нічого не навчать ся, то знов гувернантки видавали ся йому занадто слабими, що розщещували дітей. Та в кінці вдало ся Магнусови Брандтови знайти жінку, якою був зовсім задоволений. То була маленька, худорлява жіночка, з острим виразом лица і з живими зіркими очима. На цілій її поставі лежав особливий відбиток скромности, буцім вона розуміла докладно своє положення і бояла ся ухитити за вишшу від того, чим була, але разом із тим вона визначала ся елегантністю, яка клала її на рівні з дамами пасторського дому та

з жінкою кронафогта.

Та жінщина потрапила з'єднати собі прихильність у Магнуса Брандта. Її тактика лежала в тім, що вона ніколи сама не висловлювала свої думки, але зручно і обережно вставляючи свої слова, приневолювала господаря представляти собі, що її думка походить від нього. Її називали мамзель Гельнер, у звичайнім життю — мамзель Аґда. Вона була донькою лісничого, якого сама називала „мій отець еґермайстер“. І та коректна дівчина, що всьо бачила, ніколи не висловлювала свої думки і, як здавало ся, ні про що иньше не думала, як тільки про свої обовязки, прожила в Скугагольмі три роки.

Протягом того часу їй удало ся вповні осягнути довіре Магнуса Брандта. Се було тим дивнійше, що вона не визначала ся рівністю характеру. Коли її боліла голова, ніхто не сьмів навіть відізвиати ся до неї. Різки вважала вона добрим педагогічним способом. Молода радість була їй ненависна і ніколи ще не було в Скугагольмі такої тишини, яка запаувала там від дня її появи в домі. Раз пізно вечером внесли її в сад до дому зімліду через те, що господар, по її думці, занадто різко говорив із нею. Коли в кінці в горячці вона відкрила очи, то почала говорити якісь беззв'язкові слова про те, що вона була між рибами. І той випадок не був одинокий. Магнус Брандт не розумів її, але все таки був переконаний, що вона жала багато гарних прикмет, а що доньки ніколи не жалували ся, то він дивив ся крізь пальці на те, що називав „жіночими слабостями“. Та жінщина полекшувала його журу про доньок і він був переконаний, що мамзель Гельнер доглядала їх по материнськи, чого їм не доставало. Його тішило се тому, що по покійній жінці Брандт любив свої доньки більш усього на сьвіті. Його любов до них була така сильна, що він не вважаючи на те, що був іще в повнім розцвіті життя, навіть не допускав думки привести їм мачоху. „Жінщина ніколи не полюбить дітей иньшої жінщини — думав Брандт. Най буде, що хоче, але я не стерпів би, аби мої доньки були принижовані, або щоби їх відносини до мене були поцсовані“. Йому, чоловікови обовязку, ніколи не приходило в голову змінити сю постанову, коли він раз рішив ся на неї. А що Магнус Брандт крім того був далеко м'якшого і чутливішого характеру, як видавало ся, то почував себе щасливим через ту жертву, яку приносив, і потайно надіяв ся, що колись його діти нагородять за те, що він задля них забував за себе.

І дійсно то була жертва з його боку, якої вагу відчув він раз особливо глибоко. Додержати обіцянки коштувало його далеко більше, як би хто міг підозрівати.

В настю Ельфсгаммер, що лежав іще одну милю дальше в лісі, жив сусід і приятель Брандта Фабіян Скотте, значно молодший від нього. Він також був удовець. Його подружжя було бездітне, що, як говорили, було головним нещастем його і його жінки, доки вона жила. Та тепер по смерті жінки те, що перше було горем, зовсім неждано стало полекшою.

Раз літом приїхали до нього в гості з Упсалі його кривні, професор із жінкою й чотирма дітьми. Правом кривних пробули в нього ціле літо. В ті часи подорожовано рідко, за те довго. З їх приїздом ожило в Ельфсгаммері жите: не жинало тижня, аби під широкий ганок дому не під'їздили карити і гості не лишалися до пізнього вечера.

Того літа Магнус Брандт навідував часто Ельфсгаммер. Деколи привозив із собою доньки і мамзель Агду, але частійше приїздив сам. Сам не підозріваючи того їздив туди задля професорської доньки. То була молода дівчина, двацять п'ять літня, з мягким, темпорусявим волосем, із незвичайно ясними, добрими очима і з ніжним усміхом на лиці. Брандт ніколи не міг би був сказати, якої барви були її очі, такий дивний блиск, здавалося йому, бив із них. Він не знав і того, чи була вона гарна. Він був і здивований і врадуваний, коли раз почув, як захоплювалися її красою, яку всі признавали їй. Для Магнуса Брандта була приємна близькість тої молодой дівчини, з нею почував себе знов щасливим і молодим, хоч і не знав причини того.

Йому здавалося, що все те, що давило його в життю і про що він не мав із ким побалакати, тепер немов усунулося кудись у затінок, а він сам вийшов на сонце і вигрівався в його проміню. Він ніколи не говорив із нею багато, але завсіди, коли се мало місце, забував, про що вони вели розмову і почував лише, що на душі ставало йому легко й спокійно. А найприємнійше було сидіти і вдивлятися в неї, коли вона в кольоровім серпанковім одязі і в широкім, жовтім, солом'янім капелюсі з вузенькою шовковою лентою йшла по подвір'ю, або коли без капелюха на голові вбігала легкими кроками по широких сходах, що вели з великого, відкритого вестибюлю до гостинної.

Магнусови Брандтови здавалося, що ніколи ні в одной жінки

не бачив такого ходу. Її хід впливав на нього, як ніжна музика. Коли раз вертав вечером до дому, в його голові промайнула гадка: „Вона була би доброю матір'ю моїм дітям“. Докола була тишина. Дорога бігла лісом; в його гушавині воркували голуби, а над дорогою мерехтіли блідаві зьвізди. В кінці ліс почав рідшати і в поза нього показала ся зеркальна поверхня озера. Аби дістати ся до Скугагольму, треба було об'їхати озеро. На високім пригірку другого берега побачив Магнус Брандт невиразні тіни стіснених будинків та дерев і остре, веселе почуте охопило його на вид так добре знаних йому нарисів рідного дому. Магнус Брандт задумав ся глибше, а коні бігли все швидше почувши недалеко стайню.

Приїхавши до дому Брандт увійшов до великої гостинної. Покоївці, що чекала на нього, казав іти спати, а сам засьвітливши свічки і заложивши руки за спину, почав ходити в зад і в перед у сумерці слабо осьвітленої кімнати. Весь час думав про своїх доньок, що спали в двох маленьких кімнатах на другім поверсі, і сильно хвилював ся.

— Вона була би доброю матір'ю моїм дітям, — вернув до попередньої думки. Але в тій хвилі пробігла по його тілі дрож, його охопив такий сильний трепет любови, якого парубок не може звизнати, таке горяче, могутнє бажанє, яке може почути тільки той, що понад коротенький часок життя не має чого більше очікувати.

Нездецидований станув перед портретом жєнщини в рамках із червоного дерева. Портрет намальований був олівцем і представляв молоду дівчину з майже діточими очима, з химерними, м'якими п'ружками довкола ніжних уст.

Магнус Брандт заглибив ся в споминах свого минулого життя. Він чув музику, ніжні звуки того прегарного клявесина, що стояв тепер замкнений. Він бачив молоду жєнщину, що підспівуючи щось ходила по кімнаті, а разом із нею двоє маленьких дівчат із заплетеним у коси волосєм; вони з веселим сьміхом ніжно цєстили ся коло неї. Перед ним станула ціла його молодість, усе, що він стратив, усе, що було для нього так дороге. Він згадав, як усе було колись так сьвітле і як нагло погасло для нього все сьвітло тої зимової ночі, коли він сидів при постелі своєї хорої, вираючої жінки. Страшні звуки згадували ся йому тепер, але тоді вони не лякали його. Він памятав тільки, як простим і зрозумілим

видавало ся йому тоді всьо те таємниче, що містить у собі смерть. А тепер усе те видало ся йому таким неясним, незрозумілим, і в своїх думках він не міг звязати минулого з теперішністю. Все здавало ся не бувшим і неможливим. Він сам. Його жінка лише що умерла і полишила йому двоє дітей, дві дівчинки, за яких він колись мусить дати відповідь.

Серед тих споминів його знов охопив той порив, який недавно що відкрив у собі.

Він ходив у зад і в перед по кімнаті. В тій хвилі видавав ся старим, старшим, як був дійсно. Зачинало свитати; облаки рожевіли вже, а полумя сьвічок мерехтіло тьмяно.

Магнус Брандт погасив сьвічки. Його думки стали вясняти ся. Він вернув ся до дійсности і йому стало ясно, як має поступити. Ліг на постіль і проспав до семої години, цілу годину довше, як звичайно.

Другого дня прикликав Магнус Брандт завідателя і довго говорив із ним, а по обіді запросив до канцелярії мамзель Агду. Коротко виложив їй свої наміри, повідомив її про задуманий діловий виїзд і дав їй вказівки що до доньок. Мамзель Агда вислухала з шанобою господаря, як завсїди, але очі її дивили ся цікавійше як звичайно, і вона сидїла довго вдививши ся в одну точку, немов придавлена тягарем вложеної на неї відповідальности. Вечером поїхав Брандт до Ельфсгаммер, аби попросити ся в усїми, а коли пічу вернув до дому, йому було так легко на душі, як по сповненю важкого обовязку.

Два дни пізнійше заїхала перед ганок карита. Винесли скриню і клунок господаря. Магнус Брандт прощав ся в своїй кімнаті з дітьми. Ніколи мабуть не любив їх так горячо, як тоді.

Подорож Магнуса Брандта тревала три місяці. Він не оповідав ніколи, чого і куди їздив. Своїм донькам привіз дорогі дарунки: шовкові матерії, які треба було зберегти на пізнійше, і дорогоцінні прикраси, які вони мали носити тоді, коли дійдуть до повнолітности. Для бібліотеки привіз цілу паку книг, французьку філософію XVIII ст. в жовтаво-цинамоновій шкіряній оправі з золотими витискаками на хребтах. Мамзель Агда дістала срібний годинник у подяку за опіку над домом підчас неприсутности власителя маєтку.

III.

Коли Магнус Брандт повернув до дому, була вже осінь. Робота в фабриці йшла мляво. Дороги були погані. Нетерпливо вижидано санної дороги, аби підвезти вози з рудою та коші з углем на паливо. В кінці упав сніг у грудни, озеро Клевшен затягнуло ся льодом, по дорогах залунав голос дзвіночків, а в фабриці застукотіли молоти і посипали ся іскри з розпаленого заліза.

Тої зими конфірмувала ся старша донька дідича Цецилія. Вона була високого росту і визначала ся великою красою. Коли в чорнім одязі, з зачесаним перший раз у гору волосем, із шанобою, але zarazом і з достоїнством підходила до віттаря, то всі очи були звернені тільки на неї. Вона приклякла в лівого боку віттаря. Доньки робітників не важучись ставати рядом із донькою дідича, поставали в деякім віддаленю від неї. Вони мабуть не завважали, що сьвященник указував їм знаками, що перед Богом не випадає робити в'якої рїжниці між висшими і низшими.

Таким чином сьщенникови прийшло ся перше підійти до Цецилії, і при звуках органів, що лунали попід склепліне церкви, він подав молодій дівчині хліб і вино, виголошуючи цитат зі сьвятого письма, потім поступивши два кроки на ліво, запричашав і всіх иньших. Урочистість служби божої відбила ся того дня на настрою всіх зібраних у церкві. День причастя старшої доньки дідичевої був знаменним днем для цілої парафії. Всі брали участь у тім, що діяло ся, і коли Цецилія, спокійна, з дещо похиленою головою вертала до лавки дідича, де на неї чекали батько, сестра і мамзель Аґда, то всі звернули увагу на те, що з молодих причасниць лиш вона одна не плакала. Швидше задумана, як схвильована, заглубила ся вона в молитві, опустивши голову і здавало ся, не чула хлипань робітничих дівчат.

Магнус Брандт був того дня більше схвильований, як його донька. І його коштувало багато зусилля, коли по скінченю служби місцеве панство підходило до нього і його доньок, аби їх поздоровити. Властитель маєтку Ельфегаммер, Фабіян Скотте, не міг відірвати очий від Цецилії, яку бачив перший раз у строю дорослої дівчини. Відмолоднілий і усміхнений стояв він між батьком і донькою, вишукуючи позір, аби продовжити прощанє. Але Магнус Брандт дав знак візникови, щоб давав коші, і попрощавшись швидко від'їхав із церкви в відкритім ляндо́, посадивши коло себе Цецилію; молодша його донька і мамзель Аґда сиділи напроти

них. Усі прохожі мушцини здіймали перед ними шапки, а жінчини, що стояли при дорозі, хилиючись, кланяли ся їм. Магнус Брандт затопив ся весь у своїх думках і машинально відповідав на привітні уклони юрби. В тій хвилі думав про те, що його обовязок що до дітей на половину виповнений: швидко мабуть віддасть замуж свою старшу доньку, а по кількох літах і молодшу. І тоді не буде вже сам один двигати ту відповідальність, яка стільки літ пригнітала його. Почував себе бадьорим і певним будуччини, а його погляд, повний тихої радості, бігав по полях, де починала зеленіти озимина. Над полями високо в повітрі чутно було щебетанє перших жайворонків.

Від того дня Цецилія почала вести господарку в Скугагольмі. Магнус Брандт тішив ся, як зручно вона справляла ся з усім, як легко й швидко йшла робота під її управою. Що-ж до Каріни, то вона від того часу почала відчувати всю неприємність положеня молодшої сестри. Тепер мусіла вона сама вчити ся скучних лекцій із граматики та робити ті трудні обчислюваня, яких ніяк не могла зрозуміти. Від тоді, коли по причастю Цецилія в дівчини перемінила ся на молоду панну, їй дозволено у вільних хвилях доповняти своє образование, як сама хотіла. А вона, користаючи зі своєї свободи, прочитувала ріжні книжки, про що ні батько, ні сестра не знали нічого. Але найважійшою для неї була управа господаркою. Того жадав Магнус Брандт, що в таких справах не ріжнив ся думками від сучасників і людей свого положеня. Від тоді, як Цецилія стала господинею в домі, становище мамзель Агди змінило ся, і вона пересунула ся вже на другий плян. Вона не визначала ся ніколи мягкістю характеру, а з Каріною поводила ся все незвичайно остро, по части тому, що Каріна показувала менші здібности до науки, як сестра, а по части можливо і з иньших причин. Тепер же її характер став докучливійший, як перед тим, і нераз проявляв ся в різких поступках, про які знали всі дома, з виїмком Магнуса Брандта.

Він держав себе так далеко від усіх, що ніхто не сьмів йому отворити очи. Можливо, що деколи появляли ся в нього деякі підозріння, але він не розпитував ві про що, побоюючись зміни в своїм самітнім житю, до якого привикав усе сильнійше.

Жертва, яку приніс Магнус Брандт, була така тяжка, що озлобила його проти цілого окруженя, навіть проти найблизших йому людей. Він був примушений виректи ся всіх надій на особисте

щастє, так що жите почало видавати ся йому суворою школою, через яку повинні всі проходити, але в якій ніхто не має права числити на щастє. Він усе ще не міг забути гарного жіночого лица з великими, добрими очима, яких барви не міг ніколи означити. Та коли той образ ставав перед ним, він прикликав на поміч думку про вложений на себе обовязок. Що поступив коректно, був того певний, але свідомість сповненого обовязку не давала йому щастя, до нього примішувало ся почутє гіркости, і те почутє звертало ся проти тих самих дітей, задля яких була принесена жертва. І по довгій подорожи Магнуса Брандта його поведженє в доньками стало ще суворійше, і вони ще більше відчували ся від себе.

Одного весняного дня, кілька неділь по причастю Цецилії, Магнус Брандт ішов по подвірю і прикликавши свого пса, звернув на поле, аби поглянути на засїв. Він переходив попри крило, на якого кінці були приміщені ткацькі варстати. До нього долетїв звідти шум, що видав ся йому підозреним тому, бо того дня, як він знав, роботи на варстатах не було. Підійшовши тихенько до вікна, закритого на половину галузками дерев, він заглянув крізь нього і відскочив. Кілька хвиль стояв непорушно, силкуючись заспокоїти ся і заволодіти собою. Уся кров бухнула йому до голови; він підійшов другий раз до вікна і ударом кулака розбив його.

Мамзель Аґда стояла в ткальні з різкою в руках і біла доньку Магнуса Брандта. Від несподіваного бренькоту вона стрясла ся і станула з зимним викривленим лицем і отвореним ротом.

— Моя дитина — шептав Брандт — моя дитина!

По його голові промайнула блискавкою думка, що він своїм необдуманим поступком певно черелякав бідну дівчинку, замісь спокійно допомгти їй; він побіг довкола крила і ввійшов до ткальні. Підійшовши до Каріни, він незвичайно ніжно обняв її і тихенько сказав їй:

— Іди до своєї кімнати і заспокій ся. Того не буде вже більше.

Каріна вийшла з кімнати охоплена незвичайно радісним почутєм. Швидко за нею ввійшов також Магнус Брандт і не обертаючи ся проговорив різким і розказуючим тоном:

— Мамзель, прийдіть зараз до мене до кімнати!

Магнус Брандт дрожав увесь від почувань, що хвилювали в нїм. Він увійшов до своєї кімнати, полишивши за собою отворені двері.

Бліда, все ще з отвореним ротом, увійшла за ним мамзель Аґда.

— Замкніть двері! — приказав Брандт.

Мамзель Аґда послухала.

Маґнус Брандт глянув уважно на ту маленьку жінчину з різкими рисами лица, з дивним розрізом очий, і йому стало стидно, що він доси не розумів виразу того лица.

— За що мамзель була дівчинку? — спитав він.

— Вона не навчила ся своєї лекції, — тихо промовила мамзель Аґда.

— І то все?

— Я не знаю.

Вона сказала се тихо, таємничо, нерішучо. Тепер Брандт у свою чергу почув якийсь страх, немов перед чимось страшним, неясним для нього. Він нехотючи відступив кілька кроків і став за своїм бюрком.

— Мамзель, очевидно, мусить виїхати звідси завтра рано, -- сказав він, силкуючись говорити можливо спокійно.

Мамзель Аґда закрила лице обома руками і почала плакати. Не чути було ні одного звука, але ціле її худеньке тіло потрясало ся конвульсійно. Інстинкт мужчини підшепнув Маґнусови Брандтові причину тих сліз і він із явним обмерзінєм у голосі крикнув:

— Вийдіть і увільніть мене від того!

Тоді маленька жінчина відіймила руки від свого лица, і Брандт завважив, що її очи були сухі. Замість вийти, вона почала говорити. Все в однім тоні говорила про те, як вона терпіла, як любила його дітей, як старала ся все бути корисною, як тихо і покійно йшла своєю дорогою і як їй усе платили недовірем та проганяли її.

Маґнус Брандт стояв і слухав мамзель Аґду, а огида в ньому росла. В цілім тім потоці слів пробивала ся просьба прощення. Вона вмішувала до своїх оправдань слова любови і пошани до нього, але він не хотів розуміти тих слів. Нарешті вона замовкла і похнюпивши очи чекала на відповідь.

Тишина, що настала по тій довгій бесіді, була прикра і нестерпна. Маґнус Брандт не знав, як пояснити всі ті відкриття, які, як йому здавало ся, поробив в одну мить. Аби покінчити все те, він крикнув як найрізкіїшим тоном:

— Заберете ся ви врешті?

Тоді мамзель Аґда поступила два кроки на перед, протягла

з шанобою руку і сказала :

— Позвольте мені наперед подякувати вам за все.

З уст Магнуса Брандта вирвав ся проклін. Він ухопив ту маленьку жінчину за плечі і тупнувши з досади ногою закричав :

— Марш!

Мамзель Аґда вийшла тихо з кімнати.

З бистротою блискавиці рознесла ся по цілім домі новина, що мамзель Аґді вимовлено місце. Ту новину принесла покоївка до кухні, в кухні її перенесено до челядної, з челядної розійшла ся по цілій фабриці.

Каріна сиділа в своїй кімнаті сама зі своїми думками і дивилася, як соняшне промінє, що вдерло ся крізь маленькі віконця, грало ся на білій занавісі ліжка і на вузких хідниках кімнати. Її серце було повне радощів, немов нараз стало легко жити на сьвітї і всі люди стали добрі. Її волосє, м'яке, русяве, з золотавим відтінком, заплетене в довгу розкішну косу, обходило довкола її вузке, тонке личко, почервонїле від сильного перестрашу і радощів, що явили ся так неждано, так нагло. Каріна сиділа і думала про те як безмежно любила вона свого батька та що на сьвітї не було такого другого чоловіка, як він. Вона була схвильована і рівночасно почувала себе щасливою, а її синьо-сірі очи, які вона звичайно спускала, немов бояла ся дати кому в них прочитати свої думки, тепер жевріли і сьяли, як два соняшні промінї.

День минув у прикрім вицікуваню. Буря відчувала ся в цілім домі, але ніхто не знав, чи вибухне вона, чи минеть ся. Магнус Брандт уставав від стола понурій і відходив до своєї кімнати. Він силкував ся всіми силами вмовити в себе думку, що сповнив свій обовязок, не давши лонькам мачохи. Лише з тим не міг помирити ся, аби докладне сповненє обовязку могло бути так люто покаране. До його душі закрадав ся сумнів, чи зрозумів добре свій обовязок і він зібрав усї свої сили, щоб прогнати того демона сумніву. Та все таки, коли пізно вечером сидів сам у своїй кімнаті, думка, якої так бояв ся, закрала ся в його голову.

— Можливо, що я помилив ся — думав він. Може діти були би знайшли в ній матір і приятеля.

Та думка була для нього така несподівана, що він не міг зрозуміти, як вона могла прийти йому в голову. Срібliste сьвітло місяця залило усю околицю і падало довгою пасмугою над тихим овером. Магнус Брандт засьміяв ся нараз над собою і над своїми

нерозумними думками і ляг спати, дивуючись, що попавши в задуму при місячним сьвітлі, забув свій гнів проти мамзель Аґди.

Кімнати молодих дівчат на горі були також освітлені місяцем. Обі сестри обіймивши ся сиділи в довгих, білих сорочках на ліжку Цецилії. Вони говорили тихенько, шепотом про все минуле і про те, чого тепер належить очікувати. Цецилія — висока і гладка, Каріна — маленька, тоненька, з формами, що зачинали вже заокруглювати ся. Обі сестри просиділи так до півночі. Час минав; пасмуга місячного сьвітла перейшла поріг, шевла і знов явила ся уже в сусідній кімнаті, де й освітила білу занавісу Каріниного ліжка. В кінці Каріна почула, що починає мерзнути, тому поцілувала сестру, скочила в свою кімнату і пірнула до постелі. Швидко потім обі сестри спали міцно. Довкола дому, затопленого в тишині, чути було лиш монотонний гук молотів та тяжкі кроки нічного сторожа фабрики, що обходив усе оселю.

Лише мамзель Аґда не могла спати. Огірчена і розлючена лежала на пів одіта на своїй софі і до самого досьвітку не замкнула очий. Рано, коли вийшла покоївка і принесла каву, вона була вже одягнена і привітно відповіла на ледви помітний уклін слуги. На таці лежала коверта і мамзель Аґда пізнала на ній письмо Маґнуса Брандта. Іронічний усьміх з'явив ся на її устах, коли отворила коверту. В ній була платня, обчислена незвичайно докладно за цілий час служби, ані одного сотика ні більше, ані менше, і при тім ані одної стрічки.

Якийсь час потім мамзель Аґда сходила по кам'яних східках крила. Побачивши, що для неї призначена дорожка управителя, запряжена одним конем, вона затиснула губи, силкуючись укрити почуте пониження, що обхопило її при тім. Коли заслона дорожки засунула ся, вона на здивоване покоївки втиснула в її руку один банкнот.

Так від'їхала мамзель Аґда. Маґнус Брандт стоячи перед зеркалом голів ся. Він чув, як на скрутї алеї затих стукіт від коліс дорожки. Він потягав певною рукою свою бритву і лиш на мить пристав, коли по його устах поневільно перебіг усьміх задоволення.

IV.

Того дня Маґнус Брандт прийшов на сніданє в добрім гуморі, з'їв два тарелі каші, порцію картофлі з оселедцем, а потім випив

каву з своєї великої філіжанки з золотою обвідкою. Він був мовчазливий, але задоволений і в душі тішив ся тим, що доньки не розпитували його ні про що.

По сніданку Магнус Брандт обійшов як звичайно фабрику і двір, а потім просидів цілий час до обіду в своїй канцелярії, не заглянувши ні разу до контори, поміщеної у крилі, де жив управитель.

Того самого дня по обіді зайшло щось надзвичайне: Магнус Брандт післав за своїми доньками і велів їм сказати, що чекає на них у кабінеті. Кабінетом називала ся маленька кімната, положена між великою спальнею, незанятою тепер ніким, і гостинною. Слова заля, як чужого, Магнус Брандт не терпів. Та того слова й не доводило ся уживати йому, бо всі залі в домі були ним власноручно замкнені.

Кабінет був усе відімкнений і все було в ньому завсіди старанно прибране і вичищене, але немов по мовчазливій умові до нього не заходив ніхто, а родина не збирала ся в ньому ніколи.

Тут була кімната матери. Тут було просте, гарне омебльоване в стилу емпіге, яке так подобало ся матери. Тут стояв її робітний столик, інкрустований перловою матицею і червона шкіряна шкатулка, в якій вона переховувала свої цінні річі і листи, одержувані тоді, коли була нареченою. Тут стояли алябастрові білі свічники з заложеними новими восковими свічками, яких ніколи не засвічувано, китайські вази і гарний білий годинник. Звідси розкривав ся широкий вид на озеро і тут, як пригадували собі дівчата, мати бавила ся з ними, читала їм, співала і оповідала казки. І тепер на поклик батька вони ввійшли до тої кімнати, ступаючи поневільно ледви чутними кроками. Магнус Брандт казав їм сісти і сам сів напроти них. Його лице було серйозне, але вираз лица був м'якший, як звичайно.

— Я думаю про те, що скоїло ся — сказав він — і дуже хотів би почути від вас усю правду.

Сестри поглянули на себе; у Каріни застукало сильно серце. Їй страшно бажало ся скочити і кинути ся батькови на ший, але не мала до того відваги.

— Я хочу довідати ся — говорив далі Брандт — чи часто бувало те, що я вчора бачив?

— Так — вирвало ся Каріні, — вона ненавиділа мене.

І немов налякавшись власних різких слів, вона почервоніла

і опустила очи. Але Магнус Брандт не звертав тепер уваги на слова, він хотів конечно дізнати ся правди і тому спокійно казав донькам говорити. Помалу добив ся того, що Цецилія почала оповідати, а Каріна доповняла її оповіданє, коли сестра, по її думці, не договорювала чого. Тепер Магнус Брандт почув усю правду. Він дізнав ся про сцени, які розгравали ся в його домі, а яких він ніколи не підозрівав; про злість, яка обертала виховуване в шуку; про лютість, невблагану суворість, для якої карати було задоволенєм; про довге терпіне, що захмарило діточий вік доньок і приневолило їх бояти ся батька. Деякі вислови доньок приневолювали його здогадувати ся, чи не довело ся його донькам, іще таким дітям, побачити і дізнати ся більше, як випадало і було їм корисне.

Магнус Брандт почув, що піт виступив йому на чоло.

— Чому ні одна з вас не оповіла мені того швидше? — спитав він, хоч і прочув відповідь.

— Ми не сьміли, — відповіла Цецилія. — Ми бояли ся її.

Каріна потрясла при тих словах сильно головою. Увесь час її очи блищали.

— Тепер уже минуло ся, — промовив Брандт задумливо. — Можемо тішити ся, що все те скіпчило ся.

Він говорив помалу, немов зайнятий иньшими думками, а по хвилі мовчанки говорив далі:

— Я не хочу більше брати до дому гувернантки. Доволі того, що було. Будемо жити самі, хоч мабуть се не потріває довго.

Сказавши се засьміяв ся, вважаючи, що позволив собі пожартувати на стільки, на скільки було можливо і прилично з молодими дівчатами.

— Швидше чи пізнійше ви повиходите обі за муж, а я лишу ся тут сам один. Так, так, так повинно бути, і я не жалує ся на те. Я мав доволі щасливих днів у житю. Тепер бажаю тільки спокійно жити з вами та щоб ніхто чужий не перешкоджував нам. Але ви мусите пізнати мої бажаня. Вам треба обом поділити ся зарядом дому і у всім ми повинні довіряти собі взаїмно. Ти, Цециліє, повинна заняти ся молодшою сестрою і навчити її того, чого вона ще не знає. Хоч вона й не буде дуже сильна у французькій мові або в музиці, то се не біда, аби лиш уміла господарювати, аби була скромна й весела, як випадає моло-

дій дівчині, та любила свою роботу, те, що дійсно найліпше в житю. Ти, Каріно, повинна вчити ся від старшої сестри, помагати їй і слухати її доти, поки сама не станеш дорослою дівчиною. А обі ви повинні слухати мене. Я знаю, що досі ви були все послушні, і дякую за се Богови. Але може настати час, коли я буду вважати потрібним розпорядити вашою долею і вказати вам красшу дорогу житя, ніж яку ви самі могли би собі вибрати, тоді ви повинні піддати ся мені і поступити згідно з моїм бажанем, бо ніхто так щиро не хоче для вас добра, як я, і ніхто не любить вас більше від мене. Я хочу, аби ви прирекли мені се тут, у кімнаті вашої матери, моєї покійної жінки, в якій вона сиділа з вами і зі мною тоді, як ви обі були ще маленькі. Коли ви приобіцяєте се мені, тоді я можу жити спокійно, і ми всі можемо з вірою глядіти в будучність.

Доньки сиділи мовчки, не сьміючи підвести очий.

В кінці Цецилія, поглянувши на батька своїми спокійними очима, сказала:

— Обіцяю зробити все, що можу, все, що буде для мене можливе.

Магнус Брандт поглянув допитливо на доньку. Та не вспів він іще проговорити слова, як почув, що Каріна обіймила його і притулила ся до нього своєю щічкою.

— Я обіцяю робити і тепер і завсїди все, чого татко захоче, і нічого иньшого я навіть не захочу ніколи.

В її голосі і в кождім її русі було стільки чутя, що батькови стали на очах сльози. Він обіймив доньку, а Каріна, звисивши свою головку на його грудях, плакала тому, що все те було таке врочисте, тому що стало ся в кімнаті матери і тому, що батько сказав їй багато такого, чого вона не забуде ніколи. Чуте, що обхопило її, було таке сильне, що їй видавала ся щастем можливість пожертвувати собою задля невідомих їй цілій, віддати все, не розуміючи навіть, що то значить.

Магнус Брандт забув про умовну обіцянку старшої доньки, що вразила його в першій хвилі, і був певний, що осягнув те, чого хотів. Відсунувши легенько від себе молодшу доньку, він кашельнув, вичистив собі ніс, і можливо спокійним голосом сказав:

— Тепер я піду на кілька годин до своєї кімнати, бо завтра відходить почта.

Каріна пробула цілий день у дивнім, розбудженім стані. Вона

переживала чудові хвилі; вона бачила ціль життя, ціль, що наповняла її серце втіхою; батько був такий добрий і так любив її — се все розбурхувало її до глибини душі. Коли вона обійшла руками шию батька, він поцілував її в щічку, і поцілував не так, як цілував її в чоло кожного ранку і кожного вечера, здоровкаючись або прощаючись із нею, зовсім інакше! Радісне чуття, що обхопило її, було таке велике, що вона не могла спокійно сидіти в кімнаті. Вона вийшла з дому, перейшла через фірточку парку в березовий гайок, зайшла в найбільшу його гущавину і опинилася серед білих берез, на яких показувалися ніжні пупляшки, та серед каміня, порослого мохом. Вона дійшла до озера, на якого поверхні весняний вітрець збивав лехеньку хвилю. Тут сіла собі на камінь і почала слідити за білими хмарами, що плили по ясним, голубім небі.

Вона сиділа непорушно, затоплена в своїх мріях і думках про те, яке чудове життя. Коли вернула до дому, то була поражена тим, що застала все по давньому. Вона пристанула біля крила і почала розглядати ся, немов під впливом нав'язаного щастя надіялася побачити щось нове і була розчарована тим, що нічого такого не було. І аж вечером, коли прощаючись із батьком почувала дотик його уст до свого чола, стало їй знов на душі весело і радісно і вона знов повернула до того урочистого настрою, який не покидав її цілий день.

Каріна пішла швидко до своєї кімнати тому, аби побути на самоті. Їй здавалося, що чужа присутність перепиняла їй, немов зменшала все те, що представляло ся їй таким величним. Вона стояла задумана при отворенім вікні і вдивлялася в темноту. Коли почувала кроки сестри, не обернула ся, але полишила ся на своїм місці при вікні, забувши про все, крім того нового чуття, що цілковито опанувало її.

Цецилія не перешкоджувала сестрі. В її кімнаті запаувала також тишина, така тишина, що нарешті Каріна стала вслухувати ся в саму тишину і звернувшись до сестриної кімнати запитала:

— Що ти хотіла сказати тими словами: „Все, що можу, все, що буде для мене можливе“.

— Більше ніхто не може обіцяти, — ухильчиво відповіла Цецилія.

— Я не розумію того — сказала Каріна. — Вже коли обіцяти або давати, то все.

Каріна відвернула ся знов і почала глядіти в вікно. Від слів сестри, як від чогось пустого і дрібного, повіяло на неї холодом. По веснянім небі плили ясні хмари, які старий вяз, що ріс перед нею, розділював неначе на двох своїми конарами. Нараз видало ся Карині, що в голосі її сестри тоді, коли вона відповідала їй, прозвучала якась дивна сердптість і гнів, тому немов прокинувшись ві своїх мрій і вернувши до дійсности, перейшла тихенько до сестриної кімнати.

Вона побачила, що Цецилія сиділа також при своїм вікні, але не дивила ся в нього, лиш сиділа схиливши голову. Підійшовши ближше до неї Каріна завважила, що сестра плаче. Врешта тим вона промовила:

— І ти можеш нині плакати!

Цецилія встала, обтерла сльози і відповіла своїм звичайним, спокійним голосом:

— Нічого. Се скоро перейде. Ти ще дитина і нічого не розумієш.

Каріна ображена відійшла до себе і почала роздягати ся. Вона справді не розуміла слів сестри, але вони так вплинули на неї, що другий раз того дня, який видавав ся їй чудовим і урочистим, почувала себе розчарованою. Чого її мрії й ілюзії мали бути порушвані!

(Далі буде.)

Переклав З.

КОЗАЧКА.

ДО ЖУРНАЛА.

Я знов берусь за тебе, мій журнале,
Товаришу єдиний, незрадливий!
Тобі єдиному я можу розповісти
Усе, що мучить ум мій нещасливий.
Один ти слухавш мене прихильно й без зневаги,
І хоч поради я і від тебе не вчую,
То щира оповідь, хоч би й перед тобою,
Хоч трохи біль душі моїй гамає.
Хоч на хвилину я з тобою, друже,
І самоту свою і горе забуваю;
Від дум тяжких в розмові із тобою
Душа хоч трохи спочиває.

